

KAS POLITSEI HAKKAB TÖÖTAMA PAREMINI KUI MIILITS?

Ando Leps

27. veebruaril 1990 toimus EV Ülemkohtu pleenum, kus märgiti, et kohtusaali jõuab vähem kui üks viiendik kurjategijatest, kohtutes arutatakse vaid üksikuid spekulatsiooni, narkomaaniat ja majanduskuritegusid puudutavaid süüasju. Miilitsaorganite (nüüd-siis politsei) osa kaupade massilise kokkuostu ja nendega hangeldamise tõkestamises on tühine. Samal ajal on kohtutes läbi vaadatud vaid mõned üksikud kriminaalasjad viina, autoosade ja parfümeeriatoodetega hangeldajate kohta.

Miilitsa-, prokuratuuri- ja julgeoleku saamatuse kuritegude avastamisel ei tohi loomulikult häirida kohtute tööd. Olukorras, kus vana õigussüsteem enam ei toimi (või toimib osaliselt), uus aga puudub, peavad kohtud ise võtma seisukoha seaduste kehtivuse ja vastavuse kohta. Loomulikult on see õige seisukoht.

Kuid tekkinud olukorra hindamisel on see ainult asja üks külg. Et miilits töötas halvasti, ei vaja tõestamist. Kuid kas nii halvasti nagu majandus-, kaubandus-, meditsiini- või haridustöötajad, on iseküsimus.

Eriti halvasti töötasid majanduskuritegusid avastama pandud miilitsad (endised SORVV töötajad), kaugeltki ei saa öelda kiidusõnu kriminaaljälitustöötajate aadressil, piirkonnainspektorid on pidanud tegelema aga kõigega ja olnud eri aegadel erinevate teenistuste alluvuses ning seepärast on nad tegelikult teinud väga vähe. See on karm tõde. Kuid vaatame tekkinud olukorda statistika najal.

Milline on Eesti kuritegevuse tase võrreldes teiste endiste liiduvabariikidega? Ta kuulub koos Läti ja Venemaaga kolme kõige kõrgema kuritegevuse tasemega vabariigi hulka. Suhteliselt kõrge kuritegevuse tase on Leedus, Moldovas ja Kasahstanis, keskmine Ukrainas, Valgevenes, Kõrgõzstanis, Turkmeenias ja Usbekistanis, madal Armeenias, Gruusias, Tadžikistanis ja Aserbaidžaanis. Kuid see ei tähenda sugugi, et me ei võiks õhtul väljas käia. See probleem kehtib aga nii mõneski regioonis, kus kuritegevuse tase on Eesti omast madalam ... Seega ei näita miilitsa- ja prokuratuuriorganites registreeritud kuritegude arv ja koefitsiendid elanikkonna kohta alati tegelikku olukorda.

Vabariik	Miilitsa- ja prokuratuuriorganites 1990. a. registreeritud kuriteod*	Kuritegevuse tase 100 000 elaniku kohta
1. Eesti	23807	1511
2. Läti	34686	1297
3. Vene Föderatsioon	1839451	1246
4. Leedu	37056	999
5. Moldova	43013	987
Nõukogude Liit	2786605	969
6. Kasahstan	148053	891
7. Ukraina	369809	717
8. Valgevene	75699	691
9. Kõrgõzstan	29654	684
10. Turkmeenia	18618	516
11. Usbekistan	88155	436
12. Armeenia	12110	366
13. Gruusia	19711	364
14. Tadžikistan	16887	333
15. Aserbaidžaan	15411	217

* Kõik andmed süin ja edaspidi pärinevad NSV Liidu Siseministeeriumi Informatsiooni Peavalitsusest.

Praktikast on teada, et kuritegevus on suunatud peamiselt omandisuhete vastu. Seepärast sõltub registreeritud kuritegude õiguse küsimus ühelt poolt vara vastu suunatud kuritegude osatähtsusest registreeritud kuritegude arvus: mida suurem on varavastaste kuritegude arv, seda tõenäosem on, et kuritegusid registreeritakse tõepärasemalt. Teiselt poolt näitab ka raskete isikuvastastaste kuritegude, nagu tahtlik tapmine, tahtlik üliraske kehavigastus ja vägistamine, väike osatähtsus kuritegevuses seda, et kuritegusid registreeritakse õiglaselt.

Vabariik	Raskete isikuvastaste kuritegude osatähtsus	Varavastaste kuritegude osatähtsus
	1990. a.	1990. a.
1	2	3
1. Eesti	1,4	80,5
2. Läti	1,9	72,6
3. Leedu	2,0	75,4
4. Moldova	2,8	68,7
5. Ukraina	3,3	60,9
6. Tadžikistan	3,4	52,5
7. Valgevene	3,5	62,1

1	2	3
8. Usbekistan	3,6	45,4
Nõukogude Liit	3,8	60,5
9. Vene Föderatsioon	3,9	60,9
10. Armeenia	4,0	46,4
11. Gruusia	4,3	40,2
12. Kasahstan	4,7	59,9
13. Turkmeenia	4,7	54,9
14. Kõrgõzstan	5,6	59,5
15. Aserbaidžaan	6,4	33,8

Mida toodud arvud kõnelevad? Esiteks seda, et Eestis oli raske isikuvastaste kuritegude osatähtsus kõige väiksem ja vara vastu suunatud kuritegude osatähtsus kõige suurem. See fakt räägib aga selget keelt sellest, et Eestis registreeriti võrreldes teiste liiduvabariikidega kuritegusid kõige õiglasemalt. Teiseks, Baltikumis registreeriti kuritegusid palju õiglasemalt, võrreldes teiste Nõukogude Liidu piirkondadega. Kolmandaks, kuritegusid registreeriti kõige halvemini Kesk-Aasias ja Taga-Kaukaasias.

Meie edasiste arvutuste aluseks on kriminaaljälitustöötajate, majanduskuritegudega tegelevate töötajate ja piirkonnainspektorite arvud. Eestis oli 1990. a. nende kategooriate töötajaid kokku 1058 inimest. Nõukogude Liidus oli nimetatud kategooria töötajate arv algselt leitud elanikkonna arvust, kuid hiljem on seda lähendatud töökoormusele, õigemini sellele, kuidas liiduvabariikide esindajad suutsid endale Moskvas ametikohti juurde kaubelda.

Vabariik	Kriminaal- jälitustöö- tajaid, SORVV töötajaid ja piirkonnains- pektoreid 1990. a. (tuhandetes)	Mitu elanikku tuleb nimeta- tud kategooria töötaja kohta 1990. a. (tuhandetes)	Mitu kuritegu tuli nimetatud kategoo- ria ühe töötaja kohta 1990. a.
1	2	3	4
1. Moldova	1,7	2,5	25,0
2. Eesti	1,1	1,5	22,5
3. Läti	1,7	1,6	21,0
4. Vene Föderat- sioon	95,3	1,5	19,3

	1	2	3	4
5. Leedu		2,0	1,9	18,6
6. Kasahstan		8,0	1,2	18,5
7. Kõrgõzstan		1,7	2,5	17,3
Nõukogude Liit		166,9	1,7	16,7
8. Usbekistan		5,6	3,6	15,8
9. Valgevene		5,2	2,0	14,7
10. Ukraina		25,3	2,0	14,6
11. Turkmeenia		1,4	2,5	13,1
12. Tadžikistan		1,5	3,4	11,4
13. Gruusia		2,6	2,1	7,7
14. Aserbaidžaan		2,1	3,3	7,2
15. Armeenia		1,8	1,8	6,6

Tabelist nähtub, et Eesti kriminaaljälitustöötajate, majandusku-ritegedega tegelevate töötajate ning piirkonnainspektorite töökoormus 1990. a. oli 3,4 korda suurem kui näiteks Armeenias. Et Eestis oleks Nõukogude Liidu nimetatud kategooria töötajate keskmine töökoormus, peaks neid olema 35 % rohkem kui praegu, mis teeks 370 töötajat. Järelikult peaks Eestis vaadeldud kategooria töötajaid olema 1428 isikut. Praegu on politsei küll mõningal määral suurendanud ka nimetatud kategooria politseinike arvu, kuid paljud nendest ametikohtadest on täitmata sobivate isikute puudumise tõttu.

Kuid see ei ole veel kõik. Need inimesed peavad päevast päeva tegelema ka eelmistel aastatel avastamata jäänud kuritegude avastamisega (kui palju nendega tegelikult tegeldakse, on muidugi omaette küsimus) ja selle tagajärjel muutub pilt veelgi.

Tekib küsimus, miks siin ei ole vaadeldud ka uurijaid? Aga see pärast, et politseile peab jääma (tulevase seadusandluse kohaselt) pärast kuriteosündmuse teadasaamist seaduses ettenähtud juurd- lustoimingute läbiviimine kuni kuriteo toimepanemises süüdi oleva isiku kindlakstegemiseni, s.t. seda, et kriminaalpolitsei kui spetsiaalselt kuritegude avastamiseks loodud organ peab tegelema nn. pimedate kriminaalasjadega. Seevastu uurimisorganile peab jääma kuriteosündmuse kohta tõendite kogumine, kuriteo kõikide asja- olude ja kurjategija isikut puudutavate asjaolude igakülgne fikseerimine.

On vana tõde, et kuritegusid avastatakse seal paremini, kus kuritegevuse tase on madalam ja töökoormus väiksem. Kui me lähtume tabelis toodud andmetest, siis võrreldes Nõukogude Liidu keskmise

Vabariik	Kuritegude avastamise % 1990. a.	Kõik 1990. a. registreeritud kuriteod ja sama aasta lõpuks arvel olnud varasemate aastate avastamata kuriteod (tuhandetes)	Nende arv ühe kriminaaljälitustöötaja, SORVV töötaja ja piirkonnainspektori kohta 1990. a.
1. Moldova	37,9	68,9	40,1
2. Eesti	28,9	39,5	37,3
3. Läti	42,6	53,3	31,9
4. Leedu	42,2	56,5	28,4
5. Vene Föderatsioon	54,8	2621,6	27,5
6. Kasahstan	54,7	211,7	26,5
7. Kõrgõzstan	48,0	43,2	25,2
Nõukogude Liit	55,2	3954,5	23,7
8. Usbekistan	69,2	114,3	20,5
9. Ukraina	56,6	516,5	20,4
10. Valgevene	63,4	101,8	19,8
11. Turkmeenia	58,6	26,2	18,4
12. Tadžikistan	64,7	22,3	15,1
13. Armeenia	51,5	17,2	9,4
14. Gruusia	73,2	24,2	9,4
15. Aserbaidžaan	75,7	18,8	8,8

näitajaga, oleks Eestis vaja vaadeldud kategooria töötajaid juurde 58 % ehk 614 töötajat. Seega kriminaaljälitustööga, majanduskuritegude avastamisega ja piirkonnainspektorite tööga oleks 1990. a. tegelikult pidanud tegelema 1672 töötajat 1058 asemel. Järelikult kriminaalpolitsei ja välispolitsei (konstaablid) töötajate arvu tuleb suurendada. See võimaldaks avastada kuritegusid ligi 55 % ulatuses, mis oleks hea tulemus ning viiks meid selles eluvaldkonnas tööstuslikult arenenud riikide tasemele, mis ühtlasi annaks elanikkonnale suurema turvalisustunde ja mõnigi kuritegu jääks toime panemata. Sellest aga oleks nii moraalne kui ka materiaalne kasu kogu Eesti ühiskonnale.

Loomulikult ei mõjuta miilitsa- (politsei-) töötajate arvukus ainult politseitöö tulemusi, nagu kuritegude avastamine, osaliselt ka kuritegude ennetamine. See on vaid üks, olgugi et arvatavasti kõige olulisem politsei normaalse töö tegur.

Kuid ikkagi, mis on kõige tähtsam? Inimestel, kes töötavad politseis, peab olema huvi selle raske töö vastu. Huvi politseitöö vastu ei ole võimalik äratada ainult korraliku hariduse, tehnilise varustatuse, töötasu ja töö- ning olmetingimustega. Huvi peab tulema kusagilt mujalt, n.ö. mittemateriaalse elu sfäärist.

Alles siis saab rääkida politsei stabiilsest tööst. Loodame, et mõne aja pärast tuleb Eesti Politsei temale usaldatud ülesannetega toime. Kuid üle õõ seda nõuda oleks ebaõige.

WILL THE POLICE START WORKING BETTER THAN THE MILITIA?

Ando Leps

Summary

Estonia together with Latvia and Russia are the Soviet republics with the highest crime rate. The crime rate is relatively high also in Lithuania, Moldavia and Kazakhstan, while in the Ukraine, Byelorussia, Kirghizia, Turkmenia and Uzbekistan the crime rate figures are about the Soviet average. Recorded crime rate is low in Armenia, Georgia, Tajikistan and Azerbaijan.

In the Estonian figures the percentage of serious crime (murder, grave injury and rape) against the individual is the lowest. This fact is a clear indication that in Estonia the recording of crime is more unbiassed than in other Soviet republics. In the whole Baltics crime recording is more unbiassed than in many other areas of the Soviet Union. The worst in that respect are the republics of Central Asia and Transcaucasia.

It is an old truth that relatively more crimes are detected where the crime rate is lower and consequently the work load of the police is smaller. In Estonia crime detection figures are the poorest and the work load of the Estonian criminal police is the second highest in the USSR after Moldavia. Compared with the average Soviet index, the Estonian criminal police needs to employ 614 more people. This would bring the crime detection figure up to about 55 per cent, which would be a fair enough result and would take Estonia to the same level with the leading industrial countries, in that respect. It would also give the people a better sense of security and many crimes would remain uncommitted. This in its turn would be both a material and moral benefit for Estonian society.